

5) присутність батьків, опікунів або інших осіб, близьких дитині, під час передбачуваних процесуальних дій.

Питанням, суттєвим з правової точки зору, яке належить до компетенції психолога-експерта, є оцінка наслідків травми, отриманою опитуваною дитиною, яка потерпіла внаслідок кримінального правопорушення. Психолог повинен сприяти неповнолітньому кращому розумінню змісту питань, на які пропонується дати відповідь під час допиту, та мінімізації травматичного впливу допиту на психіку неповнолітнього. Крім того, психолог зобов'язаний сприяти слідчому в отриманні показань від неповнолітнього свідка шляхом надання рекомендацій щодо методи та способів постановки запитань свідку, які ставитиме слідчий. Слідчий зобов'язаний враховувати рекомендації, зроблені психологом, однак в разі суперечності зроблених рекомендацій інтересам розслідування кримінального провадження, слідчий може їх відвести, зазначивши відповідні причини в протоколі допиту.

Таким чином, варто звернути увагу на можливість залучення психологів як спеціалістів під час проведення інших процесуальних дій, коли потрібним буде глибинне знання психології, або якщо на це вказують особливості поведінки осіб, відносно яких здійснюються процесуальні дії. Участь психолога в кримінальних провадженнях дозволяє спиратися на психологічну науку при дослідженні та оцінці кримінальної протиправної поведінки підлітка, а також є однією з гарантій підвищеного захисту особи неповнолітнього. Така участь необхідна для забезпечення відповідного впливу на несформовану особистість неповнолітнього й недостатньо адаптовану до екстремальної для неї ситуації кримінального провадження.

«Одержано: 20.10.2020»

УДК 343.13

Геннадій Іванович ГЛОБЕНКО,

професор кафедри кримінального процесу та організації досудового слідства факультету № 1 Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент
<https://orcid.org/0000-0002-1533-9213>

ДО ПИТАНЬ ІНСТИТУТУ РЕАБІЛІТАЦІЇ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ УКРАЇНИ

На сучасному етапі державотворення в Україні створюється принципово нова модель кримінального процесу, яка має відповідати міжнародно-правовим та європейським стандартам і принципам, де людина, її права та свободи є найвищою соціальною цінністю. Для належної реалізації вищевказаних приписів у своєму арсеналі держава повинна мати відповідні процедури та інститути. Одним з таких чинників, що безпосередньо відповідає вимогам ефективності та гарантує захист прав і свобод людини і громадянина у відносинах між державою та особою є інститут реабілітації. Разом з тим, факти численних звернень осіб, які в Україні незаконно або безпідставно

притягувались до кримінальної відповідальності, до Європейського суду з прав людини і наявність з даного питання відповідних рішень на їх користь вказують, що положення чинного законодавства в частині відшкодування шкоди, завданої неправомірними діями судових та правоохоронних органів, так і практики його застосування під час кримінального провадження потребують удосконалення.

До того ж світовою спільнотою визнана об'єктивна необхідність у існуванні правових норм, спрямованих на захист жертв незаконно або необґрунтовано притягнутих до кримінального переслідування та засудження. Так, наприклад, ст. 5 Конвенції з прав людини і основоположних свобод 1950 р. передбачено право кожного, хто став потерпілим від арешту або затримання, здійсненого у супереччя положенням цієї статті, на відшкодування. Подібні приписи також мають місце у багатьох міжнародно-правових актах, зокрема, ст. 8 Загальної декларації з прав людини 1948 р., ст. 9 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права 1966 р.

Минуло майже вісім років з набрання чинності КПК України 2012 р. У зв'язку з недосконалістю зазначеного закону, протягом усього цього часу він систематично удосконалювався. В цілому за зазначений період до КПК України внесено більш ніж дев'яносто змін та доповнень, які дещо впорядкували діяльність правозастосовних органів та синхронізували його положення з іншими нормативними актами. Втім, деякі проблемні аспекти, серед яких і питання реабілітації, продовжують залишатися без належного законодавчого вирішення. На жаль з досліджуваного питання в положеннях чинного КПК України законодавець зберіг позиції своїх попередників. Так, чинне кримінальне процесуальне законодавство не містить як окремої норми, що безпосередньо стосується досліджуваного інституту, так і не надає тлумачення терміну «реабілітація», проте, декілька разів використовує його у своїх положеннях (п. 6 ч. 2 ст. 52, п. 5 ч. 1 ст. 284, ст. 525 КПК України), які стосуються виключно реабілітації підозрюваного, обвинуваченого після його смерті.

Слід зазначити, що більшість кримінально-процесуальних кодексів пострадянського простору передбачають норми, що стосуються даного питання. В рамках нашого дослідження зосередимо увагу на законодавстві лише окремих країн. Зокрема, ст. 7 КПК Республіки Білорусь встановлює реабілітацію, як повне відшкодування заподіяної шкоди, а також відновлення прав, порушених незаконним кримінальним переслідуванням в якості одного із завдань кримінального процесу. До того ж ст. 465 КПК Республіки Білорусь зобов'язує орган, що здійснює кримінальний процес і який визнав за громадянином право на відшкодування шкоди, принести йому офіційні вибачення. Білоруський законодавець включив до КПК гл. 48 «Провадження з відшкодування шкоди, заподіяної фізичній чи юридичній особі незаконними діями органу, що здійснює кримінальний процес», де розкрив поняття моральної, фізичної, майнової шкоди, а також поняття порушення трудових, пенсійних, житлових та інших особистих немайнових прав фізичної особи. Крім цього дана глава містить перелік осіб, які можуть претендувати на відшкодування заподіяної шкоди.

Втім, КПК Республіки Вірменія не містить окремого розділу, присвяченого реабілітації. Однак ст. 22 КПК Вірменії «Відновлення прав постраждалих від судових помилок», передбачає право виправданої особи на відновлення своїх прав і відшкодування заподіяної їй шкоди, а також закріплює за органами досудового розслідування обов'язок щодо вжиття заходів до відновлення порушених прав громадянина. Крім цього, у ст. 66 КПК Вірменії надається поняття виправданої особи та конкретизуються її права.

У свою чергу, КПК Республіки Казахстан передбачає гл. 4 «Реабілітація. Відшкодування шкоди, завданої незаконними діями органу, що здійснює кримінальний процес». В її статтях розкривається поняття реабілітації, яка поділяється на часткову і повну, визначається коло осіб, які мають право на реабілітацію, а також зазначено порядок відшкодування заподіяної шкоди, розкривається зміст майнової шкоди. Більш того, ст. 39 КПК Республіки Казахстан зобов'язує державний орган, що здійснює кримінальне провадження і який безпосередньо прийняв рішення про реабілітацію особи, принести реабілітованому офіційні вибачення.

Виключенням з окреслених країн є Україна, де досліджуване питання регулюється Законом України «Про порядок відшкодування шкоди, завданої громадянину незаконними діями органів дізнання, попереднього слідства, прокуратури і суду» від 01 грудня 1994 р. та Положенням про застосування Закону України «Про порядок відшкодування шкоди, завданої громадянину незаконними діями органів дізнання, попереднього слідства, прокуратури і суду» від 04 березня 1996 р. Однак приписи вказаних нормативно-правових актів інколи з одних і тих самих питань між собою не лише не узгоджуються, а входять у протиріччя. З цього випливає, що на сьогодні в Україні нормативно-правова база, яка мала б забезпечувати належну регламентацію як безпосередньої процедури реабілітації, так і інших пов'язаних з її виконанням питань потребує системного удосконалення.

«Одержано: 27.10.2020»

УДК: 343.13

Вікторія Олександрівна ГЛУХЕНЬКА,

курсант 4 курсу факультету № 2 Харківського національного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Тетяна Григорівна Фоміна,

доцент кафедри кримінального процесу та організації досудового слідства факультету № 1 Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

ЩОДО ПРИМУСОВОГО ВІДБОРУ ЗРАЗКІВ БІОЛОГІЧНОГО ПОХОДЖЕННЯ ПІД ЧАС КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Сучасний рівень і характер злочинності, а також стан діяльності державних органів, на які покладено обов'язок захисту прав та інтересів законослухняних громадян, не може не викликати занепокоєння в суспільстві.